

ANALYSIS OF TEXTS IN THE TURKISH LANGUAGE

TEXTBOOK IN TERMS OF THE USE OF IDIOMS

Hulusi GEÇGEL¹

Caner ZIVALI²

Abstract

Every nation aims to keep its language and culture alive by transferring it to the next generations. This cultural transmission is provided implicitly by the environment and through education by the government. Idioms, which are one of the stereotypical groups of words reflecting the life and thinking, traditions and customs of our community, are important in this regard. In this study, MEB 8th it is aimed to examine and evaluate the texts in the classroom Turkish textbook in terms of idiom use. In the study, the document analysis method, which is a qualitative research method, was used. The obtained data were analyzed by means of descriptive analysis. A total of forty texts distributed in such a way that there are five of the eight themes included in the book have been examined in terms of their use of idioms. The data obtained were tabulated and interpreted. As a result of the examination, it was found that the number of phrases in the texts varies greatly according to the themes and does not provide a regular distribution in the texts within the theme. Suggestions have been made to make more accurate use of idioms in textbooks.

Keywords: Textbook, idiom, language, education, culture.

¹ Corresponding Author: Assoc. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education. hgecgel@comu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9277-6417>.

² Master Student, Çanakkale Onsekiz Mart University, School of Graduate Studies. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8874-3751>

TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN DEYİM KULLANIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hulusi GEÇGEL³

Caner ZIVALI⁴

Özet

Her millet, dilini ve kültürünü sonraki nesillere aktararak yaşatma gayesindedir. Bu kültürel aktarım çevre tarafından örtülü olarak ve devlet tarafından eğitim yoluyla sağlanmaktadır. Toplumumuzun yaşayış ve düşünüşünü, gelenek ve göreneklerini yansıtan kalıplaşmış söz gruplarından olan deyimler, bu hususta önem arz etmektedir. Bu araştırmada MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin deyim kullanımı açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Kitapta yer alan sekiz temaya beşer adet olarak dağıtılmış toplamda kırk adet metin, deyim kullanımları bakımından incelenmiştir. Elde edilen veriler tablo haline getirilerek yorumlanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda metinlerde yer alan deyim sayısının temalara göre büyük farklılıklar gösterdiği ve tema içindeki metinlerde de düzenli bir dağılım sağlamadığı görülmüştür. Ders kitaplarında deyimlerden daha doğru şekilde yararlanılabilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, deyim, dil, eğitim, kültür.

GİRİŞ

Kültür, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür (TDK, 2011). Birey, kültürü çevresinden örtülü bir şekilde öğrenmeye başlar ve okuldaki eğitim yoluyla bu süreç

³ Sorumlu Yazar: Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. hgecgel@comu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9277-6417>.

⁴ Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, <https://orcid.org/0000-0002-8874-3751>

daha planlı bir şekilde devam eder. Toplumların, milletlerin kültürünün temelini oluşturan öge dildir.

Dil, parçası olduğu milletin yaşayışını, gelenek-göreneklerini, inançlarını, duygu ve düşüncelerini yansıtır. "Dil, bir milletin ses dünyasıdır. Kâinatı kendisine göre seslendirmesi, kâinatı ve hayatı kendisine göre adlandırması, ona kendi damgasını vurmasıdır" (Ergin, 1995:20). Bu bakımdan Türkçeyi ele aldığımızda, Türkçenin, Türk halkının kültürünün tüm unsurlarıyla yansıtıyor olduğunu söyleyebiliriz. Dilin ait olduğu kültür ne kadar geniş ve çeşitliyse dili de o denli zengindir. Kültürün dildeki en belirgin yansımaları atasözü, deyim, ikileme ve tekerleme benzeri kalıplaşmış sözlerde göz önüne çıkmaktadır.

Bir dilin öğrenilebilmesi için öncelikle o dilin söz varlığına hâkim olunması gerekmektedir. Dil öğretiminin asıl amacı, bireyin dinleme-konuşma-okuma-yazma becerilerini geliştirerek kendini doğru bir şekilde ifade edebilen, ifade edilenleri anlayabilen ve etkili bir iletişim kurabilen kişiler haline getirilmesidir. Bu becerilerin üst düzeye çıkarılabilmesi, dildeki söz varlığı zenginliğinden yararlanabilme becerisi ile bağlantılıdır. Çünkü kişinin çevreyi anlaması ve kendini çevreye anlatabilmesi sahip olduğu sözcük hazinesine bağlıdır. Soykan (1998:293)'a göre, dil bozulunca düşünce de bozulur. Düşünce bozulunca toplumun direği sarsılır. Bu sebeple ana dili Türkçe olan vatandaşların da dili doğru kullanabilmesi için eğitim alması zorunlu bir durumdur. Türkiye'de okul seviyeleri incelendiğinde dil eğitiminin zorunlu eğitimin her seviyesinde var olduğunu görmekteyiz.

Türkçe öğretimi amaçlı hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin ve etkinliklerin dilin kelime hazini yansıtacak nitelikte olması gerekmektedir. Anlaşılması güç, soyut özellikli kelime ve kelime gruplarının öğrenimini kolaylaştırmak adına bu kitaplarda yeterli sayıda örnek kullanıma yer verilmelidir. Deyimler de bu saydığımız grubun içinde yer almaktadır. Deyimler, Türkçe Sözlük'te "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir." şeklinde açıklanmıştır (TDK 2011).

Deyimlerin dil öğrenime sunduğu katkının dışında bir başka katkısı da kültür aktarımını sağlamasıdır. MEB tarafından hazırlanan öğretim

programları incelendiğinde tüm dersler için ortak kök değerlere değinildiği görülmektedir. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak tanımlanan bu kök değerlerin edinilmesinde de deyimler verimli bir şekilde kullanıldığında başarılı sonuçlar getirebilecek niteliktedir. Bu çalışmanın amacı MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri deyim kullanımı açısından incelemek ve değerlendirmektir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırmada MEB 2021 8. sınıf Türkçe ders kitabının analizi için nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yazılı materyallerin analiz edilmesine yönelik bir incelemedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada MEB 2021 8. sınıf Türkçe ders kitabı, metnindeki deyimlerin kullanımı açısından incelenmiş ve dil öğretimi açısından yeterliliği değerlendirilmiştir.

Araştırmada İncelenen Eser

Bu araştırmada MEB 2021 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 8 temanın içine dağıtılmış olan 40 metin kullanılmıştır. Kitapta yerli edebiyatımızdan eserler olduğu gibi yabancı dilden çevrilmiş eserler de yer almaktadır. Kitapta yer alan metinlerin türleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bazı metinler kısaltılarak kullanılmıştır. Kitapta her bir tema için bir adet metin dinleme metni olarak hazırlanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veri analiz yöntemi olarak içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler temalar çerçevesinde düzenlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada MEB 2021 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 40 metin analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ders kitabındaki metinlerde deyim kullanımı incelenmiştir.

Tablo 1.

Temalara göre deyim sayısı dağılımı

Tema	Deyim sayısı
Erdemler	28
Millî mücadele ve Atatürk	22
Bilim ve teknoloji	12
Birey ve toplum	27
Zaman ve mekân	36
Milli kültürümüz	33
Doğa ve evren	38
Vatandaşlık	43
Toplam	90

Tablo 1 incelendiğinde kitapta yer alan sekiz farklı tema için seçilen metinlerdeki toplam deyim sayısı ve bunun temalara göre dağılımı görülmektedir. Kitapta yer alan sekiz tema arasında en az deyim kullanılan temanın 'bilim ve teknoloji' olduğu, en fazla deyim kullanılan temanın ise 'vatandaşlık' olduğu görülmektedir. Temalara göre deyim sayısında bir standardın olmadığı, ciddi farklılıklar bulunduğu gözlenmiştir.

Tablo 2.

Erdemler temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine	4
Kaşığı	1
İnsanla Güzel	-
Kedi ile Fare	21
Ayaz'ın Definesi	2
Toplam	28

Kitabın ilk teması olan ‘erdemler’ temasındaki beş farklı metinde toplamda 28 adet deyim kullanıldığı görülmüştür. Bu temada kullanılan deyimlerin büyük çoğunluğu (21) “Kedi ile Fare” adlı yabancı dilden çevrilmiş bir fabloda kullanılmıştır. “İnsanla Güzel” adlı şiirde ise hiç deyim rastlanmamıştır. Metinler arasındaki deyim kullanımında büyük bir dengesizlik gözlenmektedir. Temada yer alan deyimler şu şekildedir:

“ele almak, batağa saplanmak, göze almak, göz ardı etmek, ödü kopmak, paniğe kapılmak, başına gelmek, göğüs germek, pusuya yatmak, fırsat kollamak, ağız birliği etmek, gözden kaçırmak, yola koyulmak, hak etmek, yakınlık göstermek, tat vermek, zararı dokunmak, yemin içmek, zarar vermek, ümit kesmek, ağırdan almak, faydasını görmek, mecbur kalmak, peşinde koşmak, rehin almak, bir araya gelmek, hiddete kapılmak, hoşuna gitmek. ”

*“Yaşama bakışları ve yaklaşımları açısından insanlar, genelde ‘iyimserler’ ve ‘kötümserler’ olarak iki öbekte **ele alınır.** ”*

*“Bir bakışından **ödümüz kopardı.** ”*

*“Bu sözler Sultan’ın çok **hoşuna gitmiş.** ”*

Tablo 3.

Millî mücadele ve Atatürk temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
Bayrağımızın Altında	1
Atatürk ve Müzik	8
Kınalı Ali’nin Mektubu	6
Atatürk’ü Gördüm	6
Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor	1
Toplam	22

İncelemenin bu bölümünde ders kitabının ikinci teması olan ‘Millî Mücadele ve Atatürk’ temasındaki beş farklı metinde toplamda 22 adet deyim kullanıldığı görülmüştür. Bu sayı, temalar arasında deyim kullanımı en az olan ikinci tema olmasına sebep olmuştur. Temada yer alan iki farklı

şiiir metninde birer deyim yer almaktadır. Diğer metinlerdeki deyim kullanımı dengeli dağılmıştır. Temada yer alan deyimler şunlardır:

“ümit kesmek, imza atmak, damgasını vurmak, dile getirmek, yer vermek, yer almak, nabız yoklamak, altını çizmek, üzerinde durmak, burnunda tütme, dalga geçmek, geri dönmek, selam etmek, büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öpmek, kına yakmak, yer kapmak, güm güm atmak, içi kabarmak, yol açmak, selam vermek, bağına basmak, nefes almak.”

*“Geçen sürede ise meselenin detayları düşünülüp tartışılmış ve konu halka yavaş yavaş sunularak **nabız yoklaması** yapılmıştır.”*

*“Gözlerinden öperim, **selam ederim**.”*

*“Bunlardan evvelsi gün **ümidini kesince** bir tek oğlumu aldım, size, bizim bayrağa kaçtım.”*

Tablo 4.

Bilim ve teknoloji temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar	-
Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri	8
Parktaki Bilim	-
Uzay Giysileri	4
Eski Çağlardan Beri Dişlerimize Çok İyi Baktık	-
Toplam	12

Kitabın üçüncü teması olan ‘bilim ve teknoloji’ temasındaki beş farklı metinde toplamda 12 adet deyim kullanıldığı görülmüştür. Bu temada yer alan üç metinde hiç deyim bulunmazken iki metinde ise on iki adet deyim bulunmaktadır. Bilim ve teknoloji teması kitapta en az deyim yer aldığı tema olarak dikkat çekmektedir. Temada yer alan deyimler şunlardır:

“tıka basa doldurmak, yer açmak, ilgi duymak, akıl erdirmek, muradına ermek, öne sürmek, devreye girmek, gurur duymak, maceraya atılmak, yüz yüze kalmak, yanıt vermek, poz vermek. ”

*“Aziz, okumak iyi de heybeni yine kitapla **tıka basa doldurmuşsun**.”*

“Canlıların ve insan bedeninin işleyişine büyük ilgi duyar.”

“Gurur duyduk seninle Aziz Amca!”

Tablo 5.

Birey ve toplum temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
Kaldırımlar	1
Portakal	2
Dilimiz Kuşatma Altında	3
Karanlığın Rengi Beyaz	11
Masal Ağacı	10
Toplam	27

Birey ve toplum temasında yer alan metinler incelendiğinde toplamda 27 adet deyim yer aldığı gözlenmiştir. Bu deyimlerin daha yoğun olduğu metinler, kitapta dinleme metni ve serbest okuma metni olarak yer almıştır. Temada seçilen metinler arasında deyim kullanımı bakımından dengeli bir dağılımın olmadığı görülmüştür. Temada yer alan deyimler şu şekildedir:

“can vermek, kafa bulmak, burnunda tütme, sürüp gitmek, özen göstermek, durumuna düşmek, dünyaya gelmek, yüreği ağzına gelmek, imdada yetişmek, gözleri dolmak, görmezden gelmek, karşı çıkmak, sorumlu tutmak, üstünden atmak, not tutmak, nasır tutmak, telaş almak, tadına doyum olmamak, göz kamaştırmak, dal budak salmak, yol kesmek, ele geçirmek, yaprak kıpırdamamak, başına çıkmak, silip süpürmek, yenik düşmek, boşa gitmek.”

“Bana düşmez can vermek yumuşak bir kucakta.”

“Benimle kafa buldular.”

“İncecik kumlar güneş altında altın tozlar gibi parlayıp gözleri kamaştırıyor.”

Tablo 6.

Zaman ve mekân temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
Eşref Saat	8
Türkiye	2
Peri Bacaları	9
Robinson Crusoe	12
İstanbul'la Hasbihal	5
Toplam	36

Tablo 6 incelendiğinde 'zaman ve mekân' temasındaki metinlerde toplamda 36 adet deyim kullanıldığı gözlenmektedir. Bu metinler arasında deyim kullanılmayan bir metin yer almamaktadır. Temalar arasında bir kıyaslama yapıldığında 'zaman ve mekân' temasının en fazla deyim kullanılan üçüncü tema olduğu görülmektedir. Temada yer alan deyimler şunlardır:

"kendini kaptırmak, iple çekmek, tadına varmak, tereyağından kıl çeker gibi, tüy gibi, isabet etmek, yüzüne gülmek, bam teline dokunmak, duman almak, selam olsun, yola düşmek, tetikte durmak, bıçak gibi kesmek, kendini koyuvermek, donup kalmak, yakıp yıkmak, karşı koymak, darmadağın etmek, haber vermek, yola çıkmak, baş başa olmak, keyfini çıkarmak, neye uğradığını şaşırarak, baş başa vermek, yön vermek, içine almak, açıkta kalmak, karar vermek, uykuya dalmak, yüz yüze gelmek, soluk almak, yol almak, çığ gibi büyüme, yol vermek, elini kolunu bağlamak, sineye çekmek."

"Dünya nimetlerinin lezzetlerine kendilerini kaptırmış olanlar öğle vaktinin gelmesini iple çekerler."

"İkinciye doğru Mustafa'yla yola düşüp Göreme'ye geldik."

"Yol ver gideyim İstanbul!"

Tablo 7.

Milli kültürümüz temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
Göç Destanı	4
Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	2
Bir Fincan Kahve	9
Kız Kulesi	9
Karagöz	9
Toplam	33

Kitabın altıncı teması olan ‘milli kültürümüz’ temasındaki beş farklı metinde toplamda 33 adet deyim yer aldığı görülmüştür. Bu temada yer alan metinler arasında deyim kullanılmayan bulunmazken, deyim kullanımının nispeten dengeli bir dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Temada yer alan deyimler şu şekildedir:

“saygı göstermek, son vermek, yok etmek, rahat yüzü görmek, can vermek, kan dökmek, dillere destan olmak, cezaya çarptırmak, ölüme geçmek, selam vermek, geri çevirmek, başı çekmek, kapı açmak, hatır saymak, gönül almak, yol göstermek, gözüne ayırmamak, yerinden fırlamak, fala bakmak, ağzını bıçak açmamak, geri kalmamak, kol gezmek, kuş uçurmamak, elinden gelmek, sefa geldiniz, hoş geldiniz, yuvarlanıp gitmek, yerini almak, diline dolamak, mani düzmek, icat çıkarmak, bacak kadar, sözünüzü balla kestim.”

*“Halk ve amirler onlara büyük **saygı** gösterdiler.”*

“Daha sonraları tüccarlar eliyle Avrupa’ya götürülen ve Anadolu’ya yayılan kahve, keyif verdiği için bir ara tarihimizde yasaklanmış, içenler ağır cezalara çarptırılmıştır.”

*“Trenler, vapurlar, uçaklar, otobüsler, kamyonlar, arabalar onların **yerini** aldı.”*

Tablo 8.

Doğa ve evren temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
Yılkı Atı	19
Rüzgar	3
Gündüzünü Kaybeden Kuş	5
Hava Kirliliği	8
Canberra	3
Toplam	38

Doğa ve evren temasındaki beş farklı metin incelendiğinde toplamda 38 adet deyim kullanıldığı görülmüştür. Bu temada ‘Yılkı Atı’ isimli metin on dokuz deyim ile ön plana çıkmaktadır. Diğer metinler arasında deyim kullanımı bakımından nispeten dengeli bir dağılım söz konusudur. Temada yer alan deyimler şunlardır:

“başının çaresine bakmak, ölüm kalım savaşı yapmak, başıboş kalmak, işe koşmak, peşine düşmek, göz açtırmamak, geri çekilmek, altüst olmak, toprağa düşmek, bir aşağı bir yukarı, peşine takılmak, yerinde duramamak, macera aramak, vız gelmek, kızılca kıyamet kopmak, para etmemek, birbirine girmek, kaşla göz arasında, sona ermek, gezip tozmak, allak bullak olmak, koyun gibi, söz etmek, gün doğmak, gözlerini kan bürümek, taban tepmek, kuyruğunu kısmak, zarar vermek, hava almak, nefes almak, güçlük çekmek, önüne geçmek, karar vermek, göz gözü görmemek, tehdit etmek, söz etmek, kan dökmek, can vermek.”

“Kısrak, kışın dağda başının çaresine bakacak ve çıplak doğayla savaşıacaktır.”

“Atlar aygırın peşine düştü.”

“Martılardan söz etmiyorum.”

Tablo 9.

Vatandaşlık temasında metinlere göre deyim sayısı dağılımı

Metinler	Deyim sayısı
Haritada Bir Nokta	21
Yaşamaya Dair	3
Kalbim Rumeli'de Kaldı	8
Zeytinyağı Üretimi	2
İmece	9
Toplam	43

Tablo 9 incelendiğinde ‘vatandaşlık’ temasında yer alan beş farklı metinde 43 deyim kullanıldığı gözlenmektedir. Bu temada yer alan metinlerin tamamında deyimlere yer verilmiştir. ‘Haritada Bir Nokta’ isimli metin yirmi bir deyim ile kitapta en fazla deyim kullanıldığı metin olarak tespit edilmiştir. Temada şu deyimler yer almaktadır:

“gözü kaymak, hülyaya dalmak, gözlerinin içine bakmak, peşini bırakmamak, duymazlıktan gelmek, payını almak, hak etmek, dağdan gelip bağdakini koymak, başına dikilmek, zararı yok, canı sıkılmak, yüz vermemek, deve kuşu gibi başını kuma sokmak, günah işlemek, çekip gitmek, gönlünden kopmak, elinden geleni yapmak, payına düşmek, laf işitmek, söz vermek, şakaya gelmemek, ağır basmak, acı çekmek, göğüs germek, boyun eğmek, idare etmek, buyur etmek, kapıya dayanmak, haber almak, dili tutulmak, yolunu gözlemek, yol açmak, zarar vermek, can atmak, bayram havası esmek, akılda kalmak, tadı kalmak, gözüne uyku girmemek, halay çekmek, gülmekten kırılmak, iş görmek, imdadına yetişmek.”

“Onun zoruyla mavi boyaların üstünde bir garip ada ismi okuyunca hülyaya daldığımı sanmıyorum.”

“Bugün deniz, yüz veren bir anne gibidir.”

“Benim gözüme uyku girmezdi imece gününe kadar.”

SONUÇ VE TARTIŞMA

Deyimler, ait olduğu dile dair zengin çağrışımlar oluşturan söz gruplarıdır. Dili doğru ve etkili kullanmak isteyen kişinin bu çağrışımları

algılayabilmesi ve farkına varabilmesi için yeterli ön bilgiye sahip olması gerekmektedir. Deyimler gündelik hayatın her anında yer aldığı için, okul dışında da kişinin hayatının bir parçasıdır ancak eğitim ile beraber bu farkındalık gün yüzüne çıkarak işlevsel bir dil kullanımını sağlamaktadır. Demir ve Melanlıoğlu (2011)'na göre, öğrencinin dil tecrübesi yoluyla edindiği deyimleri, doğru ve etkili bir şekilde kullanabilmesi için zihnindeki çağrışımların yol gösterici özellikte olması beklenmektedir.

Deyimler, öğrencilerin dili etkili ve anlamlı kullanmasını sağlamak dışında aynı zamanda öğrencilerin millî dil bilinci oluşturmalarını da sağlamaktadır. Deyimler sadece günlük konuşmalarda sözlü kültürde değil, yazılı kültürde de büyük bir yer kaplamaktadır. Kültürümüzden izler taşıyan deyimler, öğrencilerin milli kültürümüzü özümsemesini de sağlamaktadır. Bulut (2013)'a göre, Türkçe öğretiminde kültür aktarımı konusunda deyimler; iyiyi, güzeli, adaleti ve örnek insan olmayı ortaya koymaktadır.

Deyimler, doğrudan öğrencinin sözcüklüğüne dair bir göstergedir. Bir deyim anlamını bilmek, onu cümlede doğru yerde ve doğru şekilde kullanmak için yeterli olmamaktadır. Öğrencilere verilen eğitim, bu deyimleri gündelik hayat ile örtüştürerek yerinde ve zamanında kullanımını sağlayıcı nitelikte olmalıdır. Sözcükler değiştirilip yerlerine - aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz (Aksoy, 1984: 19). Bu konuda ders için seçilen materyallerin önemi artmaktadır. Seçilen materyaller deyimler konusunda eğitici ve öğrenciyi kullanıma teşvik edici olmalıdır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde erdemler, milli kültürümüz, vatandaşlık, birey ve toplum gibi temalar için hedeflenen kazanımların deyimler yoluyla verilebileceği görülmektedir. Türkçe ders kitapları için seçilecek metinlerin dilimizin söz varlığını yansıtması gerekmektedir. Bu durumda kitaplarda yer alacak metinlerin dilimize ait farklı deyimleri içinde barındırması, öğrencilerin bu söz gruplarını yakından tanımasını, kullanımlarını tecrübe etmesini ve sonrasında kendi yazılı ve sözlü anlatım ürünlerinde kullanmalarını beraberinde getirecektir. Türkçe dersinin amaçlanan kazanımları arasında öğrencilerin atasözü ve deyimler konusunda farkındalık sahibi olması da yer almaktadır. Ancak öğretim programlarında bu deyimlerin nasıl öğretileceği ve hangi deyimlerin öğrencilere kazandırılması gerektiği gibi konularda bir

açıklama bulunmamaktadır. Bu durum konunun ihmal edilmesini veya planlı yönetilememesi gibi sonuçları doğurabilmektedir. Bu çalışma kapsamında konuyla ilgili öneriler şu şekildedir:

-Ders kitaplarına seçilen metinlerin uygun deyim kullanımı konusunda yeterliliğe sahip olması sağlanmalıdır.

-Öğretmenlere bu konuda yol gösterici olacak çalışmalar planlanmalı, var olan çalışmalar desteklenmelidir.

-Okul içinde ve dışında öğrencilerin deyim kullanımını destekleyen etkinlikler planlanmalıdır.

-Türkçe Öğretim Programı'nda deyim ve atasözlerine yönelik daha belirgin ifadeler ve açıklamalara yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. A. (1963). *Atasözleri, deyimler*. TDK Yayınları: Ankara.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü: Atasözleri sözlüğü 1*, TDK Yayınları: Ankara.
- Altaylı, S. (2010). Atasözü ve deyimler arasındaki farklar. *Karadeniz Araştırmaları*, (25), 125-134.
- Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı aracı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. *Electronic Turkish Studies*, 8(13).
- Demir, T. ve Melanlioğlu, D. (2011). Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Çağrışımla Kazandırılması. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 31(3).
- Doğru, E. (2021). *Dilin derin devleti: Deyimler*. Akdem Yayınları: İstanbul.
- Erdoğan, G. (2019). *Yabancılar Türkçe öğretimine yönelik ders kitaplarının atasözleri ve deyimler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ergin, M. (1995). *Üniversiteler için Türk dili*. Bayrak Yayınları: İstanbul.

- İşbulan, Demirel Z. (2010). *7. sınıf Türkçe çalışma kitaplarındaki deyimlerin öğretiminde kullanılan etkinliklerin etkililiği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, SBE.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. MEB Yayınları: Ankara.
- Özezen, M. Y. (2001). Türkçe deyimler üzerine birkaç söz. *Türk Dili Dergisi*, (S 600), 869.
- Şalvarlı, B. (2010). *Türkçe deyim öğretimi için metin hazırlama* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE.
- TDK (2011). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları: Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık: Ankara.